

ТЕХНОЛОГІЯ
ФОСФОРОВМІСНИХ
ДОБРИВ,
КИСЛОТ І СОЛЕЙ

За редакцією
д-ра техн. наук, проф. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО

Підручник

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Харківський політехнічний інститут»

ТЕХНОЛОГІЯ ФОСФОРОВМІСНИХ ДОБРИВ, КИСЛОТ І СОЛЕЙ

Підручник
для студентів вищих навчальних закладів,
які навчаються за спеціальністю
«Хімічна технологія неорганічних речовин»

За редакцією д-ра техн. наук, проф. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО

Затверджено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України

Харків
Видавництво «Підручник НТУ «ХПІ»
2011

ББК 35.32я 73
Т38
УДК 661.632 (075.8)

Рецензенти:

В. Т. Яворський, д-р техн. наук, проф., НТУ «Львівська політехніка», м. Львів,
М. Д. Волошин, д-р техн. наук, проф., Державний технічний університет
м. Дніпродзержинськ,
Г. С. Столяренко, д-р техн. наук, проф., Черкаський державний технологічний
університет

Автори:

*І. М. Астрелін, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Я. ЛОБОЙКО,
Г. І. ГРИНЬ, М. В. КОШОВЕЦЬ, І. Г. ЗЕЗЕКАЛО*

Гриф надано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
лист № 1/11-3702 від 16.05.2011 р.

Технологія фосфоровмісних добрив, кислот і солей : підручник/
Т38 І. М. Астрелін, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Я. ЛОБОЙКО [та ін.] ;
за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО. — Харків : Вид-во «Підручник НТУ
«ХП»», 2011.-288 с.

ISBN 978-966-2426-18-2

У підручнику розглянуто фізико-хімічні основи, властивості та застосування фосфору і його сполук. Наведені технологічні процеси одержання елементарного фосфору, фосфорної кислоти і мінеральних добрив на їх основі.

Підручник призначений для студентів хіміко-технологічних вузів та факультетів. Він також може бути корисним викладачам вузів, аспірантам та інженерно-технічним працівникам науково-дослідних, проектних організацій та хімічних підприємств.

Лл. 84. Табл. 14. Бібліогр.: 37 назв.

ББК 35.32я 73
УДК 661.632 (075.8)

ISBN 978-966-2426-18-2

© І. М. Астрелін, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ,
О. Я. ЛОБОЙКО, Г. І. ГРИНЬ, М. В. КОШОВЕЦЬ,
І. Г. ЗЕЗЕКАЛО, 2011
© Вид-во «Підручник НТУ «ХП»», 2011

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Вступ.....	8
Глава 1. Властивості фосфору та його сполук.....	17
1.1. Властивості фосфору.....	17
1.2. Оксиди фосфору.....	23
1.3. Кисневмісні кислоти фосфору.....	28
Глава 2. Застосування, класифікація і фосфатна сировина.....	35
2.1. Застосування фосфатів.....	35
2.2. Агрохімічне значення фосфоровмісних добрив.....	36
2.3. Класифікація добрив.....	43
2.4. Природна фосфатна сировина.....	47
2.5. Закордонні родовища фосфатної сировини.....	52
2.6. Ресурси фосфатної сировини в Україні.....	53
Глава 3. Кондиціювання, збагачення та використання низькоконцентрованих за P₂O₅ («бідних») природних фосфатів.....	62
3.1. Збагачення «бідних» фосфатів.....	63
3.1.1. Механічні та термічні методи збагачення.....	64
3.1.2. Хімічні методи збагачення природних фосфатів.....	76
Глава 4. Технологія елементарного фосфору і термічної фосфатної кислоти.....	80
4.1. Фізико-хімічні основи одержання елементарного фосфору.....	80
4.2. Технологія елементарного фосфору.....	83
4.3. Термічний спосіб одержання фосфатної кислоти.....	90
Глава 5. Сульфатокислотне розкладання природних фосфатів.....	94
5.1. Загальні фізико-хімічні засади.....	94
5.2. Виробництво екстракційної фосфатної кислоти.....	99
5.3. Концентрування екстракційної фосфатної кислоти.....	115
5.4. Виробництво суперфосфатів.....	118
5.5. Фізико-хімічні засади одержання простого суперфосфату.....	120
5.6. Гранульований і амонізований суперфосфати.....	133
5.7. Магнієвмісний суперфосфат.....	147
5.8. Гранфос.....	150
Глава 6. Подвійний суперфосфат.....	154
6.1. Фізико-хімічні засади одержання подвійного суперфосфату.....	154
6.2. Виробництво подвійного суперфосфату.....	158

Глава 7. Суперфос і преципітат	170
7.1. Фізико-хімічні властивості та застосування.....	171
7.2. Фізико-хімічні засади одержання преципітату.....	174
7.3. Виробництво преципітату.....	177
Глава 8. Дигідрофосфат кальцію і термічні фосфати	180
8.1. Термофосфати, топлєні фосфати, металургійні шлаки, метафосфати кальцію.....	181
8.2. Знефторєні фосфати.....	186
Глава 9. Складні фосфоровмісні добрива	192
9.1. Орто- метафосфати калію.....	192
9.2. Фосфати амонію, Фізико-хімічні властивості ортофосфатів амонію, застосування.....	194
9.3. Фізико-хімічні особливості одержання фосфатів амонію і амофосу.....	198
9.4. Технологічні засади одержання дигідроортофосфату і гідроортофосфату амонію.....	200
9.5. Виробництво амофосу.....	204
9.6. Гранульований діамофос.....	214
9.7. Амофосфат.....	215
9.8. Полі- і метафосфати амонію.....	216
9.8.1. Нітроамофосфати і карбоамофосфати.....	217
9.8.1.1. Загальні відомості.....	217
9.8.1.2. Способи виробництва нітроамонофосфатів і карбоамонофосфатів.....	219
9.8.2. Нітрофосфати.....	233
9.8.2.1. Фізико-хімічні засади розкладання природних фосфатів нітратною кислотою.....	234
9.8.2.2. Способи переробки нітратно-кислотної «витяжки».....	241
9.8.2.2.1. Особливості карбонатного способу.....	247
9.8.2.2.2. Особливості сульфатних способів.....	249
9.8.2.2.3. Особливості фосфатнокислотного способу.....	256
9.8.2.2.4. Особливості одержання амофоски виморожуванням нітрату кальцію.....	257
Глава 10. Змішані і рідкі фосфоровмісні добрива	263
10.1. Загальні відомості.....	263
10.2. Антагонізм і синергізм добрив.....	266
10.3. Виробництво змішаних добрив.....	268
10.4. Алгоритм розрахунку складів тукоsumішей.....	269
10.5. Рідкі комплексні фосфоровмісні добрива.....	274
Питання для самоконтролю.....	280
Література.....	284